

เทศน์เช้า วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองคาคอ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ชีวิตเราเลือกเกิดไม่ได้ ชีวิตเกิดตามกระแสของกรรม กรรมมันพาไปให้เราเกิดตามแต่กรรมพาไป ถ้าเราสร้างคุณงามความดี เราได้เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์ด้วยแล้วหูตาสว่างด้วย หูตาสว่างเพราะอะไร?

เพราะเราแสวงหาความพ้นทุกข์ เราแสวงหาความพ้นทุกข์ เราต้องทำบุญทำกุศล ทำบุญกุศลไปก่อน ถ้าแสวงหาความพ้นทุกข์นะ มันจะพ้นทุกข์ไปได้ คนเรามีบุญกุศล เวลาประสบความสำเร็จ อัดคัดขาดแคลนใดๆ มันจะมีทางเป็นไปได้นะ มีทางผ่อนคลายเป็นไปได้นะ ถ้าคนเรามีบาปอกุศลอยู่ เวลาพ้นทุกข์ยากขึ้นมา มันไปไม่ได้เลย ทุกข์อยู่อย่างนั้น ทุกข์อยู่คนเดียว ไม่มีใครช่วยเหลือ ไม่มีกาลเวลา เวลาทุกข์ขึ้นมา เวลามันเป็นอย่างนั้นมันเป็น

ถ้ามีกรรมขึ้นมา แม้แต่พระสารีบุตร เป็นพระอรหันต์ เห็นไหม เวลาปวดท้อง เวลาท่านเป็นโรคปวดท้อง ขาดอะไรอยู่? ขาดยา

นั่นนะพระโมคคัลลานะคลายเทวดา เทวดาไปคลายญาติโยม ญาติโยมใส่ยาคุมมา พระสารีบุตรยังไม่ยอมฉันท้าทายคุณนั้น ว่ามันได้มาด้วยเป็นไม่วิสุทธิ ไม่วิสุทธิเพราะเป็นการคลายกันคลายเทวดา เทวดาคลายโยมอีกทีหนึ่ง นี่เหมือนกัน เวลาทำคุณงามความดี เทวดาปกป้อง มีการปกป้องอยู่ มันส่งข่าวกันไปให้มีการช่วยเหลือกัน มีการผ่อนหนักเป็นเบาไปได้

นั่นบุญกุศลพาให้เราเป็นไป สิ่งนี้มันมีอยู่เพราะมันเป็นภพเป็นชาติอยู่ กามภพ รูปภพ มันเป็นเทวดา มีอินทร์ มีพรหมรักษาเราอยู่ รักษา เห็นไหม ของเขาก็เสวยภพชาติของเขา แล้วเขาก็สร้างบุญกุศลของเขา แม้แต่พระอินทร์มาใส่บาตรพระกัสสปะ

พระกัสสปะเข้าสมาบัติอยู่ ออกสมาบัตินะ พระกัสสปะนี้เป็นพระอรหันต์ แล้วพยายามจะโปรดพวกคนจน พระอินทร์ต้องปลอมเป็นนายช่างทุก ก็ว่าคนทอผ้า ทำเป็นคนจนไปใส่บาตร

พระกัศสปะเพื่อจะต้องการบุญกุศล แม้แต่เทวดา พระอินทร์ก็ต้องการบุญกุศล เราทำคุณงามความดี คุณงามความดีของเรามันถึงกัน มันสื่อถึงกัน สื่อถึงความดีเป็นไป เราถึงสร้างบุญกุศลของเรา

นี่เกิดเป็นมนุษย์ด้วยเพราะกรรมพาเกิด เกิดในเกิดดีเป็นมนุษย์ แล้วมนุษย์มีความใฝ่ใจ ความใฝ่ใจเป็นสิ่งที่ว่าเป็นเสบียง เป็นเครื่องดำเนินชีวิตของเราไป มันเป็นไปของเรา ถ้าคนมีปัญหา มันคิดอย่างนี้ได้ ถ้าคนไม่มีปัญญานะ คนเห็นคิดว่ามันไม่มี สิ่งใดทำไปแล้วมันก็สูญเปล่า มันสูญเปล่า มันทำแล้วมันไม่ได้ประโยชน์กับสิ่งใด มันทำสักแต่ว่าทำก็เป็นส่วนหนึ่ง ถ้าคนไม่ทำเลยมันก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน

เกิดเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์มีใจคิดไปตามประสาโลกของเขา เพราะสิ่งที่โลกพิสูจน์ได้ทางโลก โลกพิสูจน์ได้ อย่างนั้น เห็นด้วยตา ถ้าไม่ได้เห็นด้วยตาก็คือปฏิเสธๆ คนตาบอด คนตาบอดไม่เห็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนนั้นลึกซึ้งในเรื่องของนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรม มันชักกลับเข้ามาหาเรา เป็นเครื่องยืนยัน

เวลาทุกข์ขึ้นมา เราทุกข์ไหม? ถ้าทุกข์ขึ้นมามันแก้ทุกข์ได้ มันหายโดยธรรมชาติของมัน ธรรมชาติของมันมันผ่อนคลายไปเฉยๆ เดียวก็ทุกข์อีกๆ มันตัดขาดไม่ได้ แต่เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นไป มันดับทุกข์ได้ การดับทุกข์ได้ ทุกข์อันนี้มันดับออกไปจากใจ ใจพ้นออกไปจากทุกข์ ใจจะมีความสุขของเขาในสถานะของเขา แล้วเขาจะไม่เกิดอีก ไม่เป็นไปตามกระแสของโลก ไม่มีแรงดึงดูดของใจ

ใจดึงดูดไป แต่ขณะที่ดึงดูดไป มันเป็น เห็นไหม กาลเวลานี้ก็ลื่นกินสัตว์ตลอดไปนะ วันเวลาล่วงไปๆ เราต้องเดินไปข้างหน้า เหมือนกับอาจารย์ว่า “เดินไปเหมือนสัตว์ที่เขาจูงไปฆ่า” สัตว์นี้เขาจูงไปฆ่านะ เขาลากเขาจูงไป มันก็กินหญ้าไปอะไรไป มันไม่รู้สึกตัวมันเลย

เหมือนกับเราเลยนะ ถ้าเราไม่คิดถึงความเห็นของเรา กาลเวลามันก็ลื่นชีวิตเราไป วันหนึ่งๆ มันไปเร็วมาก แล้วมันก็ลื่นชีวิตไป เราก็แก่เฒ่าไปๆ แล้วก็ต้องตายไป ถึงจุดหนึ่งแล้วเราต้องตายไป โดยตามธรรมชาติของมัน ไม่มีใครจะฝืนสิ่งนี้ได้เลย

แต่เราไม่เห็นเวลาตายไป เรามีอะไรตายไป เราเห็นตายก่อนตายคือการที่เราประพฤติปฏิบัติธรรมนะ ประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อเห็นสิ่งนั้นไง ให้เห็นว่สิ่งใดๆ มันสลายไปแล้ว เราจะไม่เสียดายมันเลย

แต่วันเวลามันยังมีอยู่ เราก็เพลินไปกับมัน เหมือนสัตว์เพลินไปกับชีวิตนั้น แล้วไม่มีความคิดไม่มีความกังวลนะ แต่เวลาใกล้ตายขึ้นมามันจะกังวลมาก แล้วมันจะทุกข์มาก ความทุกข์อันนั้นมันก็ยึดมัน ยึดมันให้ใจยึดสิ่งต่างๆ ยึดอยากมีอยากเป็นสิ่งที่มันพอใจ แล้วมันก็จะไปเกิดสภาวะที่อยากมีอยากเป็น

ถ้ามันเป็นไป มันมีบุญกุศลพอมันจะเป็นไป ถ้าไม่มีบุญกุศลพอ อยากเป็นอยากไปขนาดไหนมันก็เป็นไปตามกระแสของกรรม มันอยากไม่ได้ ถ้ามันอยากได้เวลาเราคิดนี้ เรายังไม่ถึงเวลาเราคิดได้ แต่เวลาเราจะตายขึ้นมา เราคิดออกมา เราคิดไม่ออกหรือ เราจินตนาการไม่ออกหรือ ถ้าเราไม่เคยทำบุญไว้ เราคิดบุญไม่ได้ ถ้าเราเคยทำบุญไว้ เราจะคิดถึงบุญกุศล เราจะมีขึ้นมาในหัวใจ

สิ่งที่เป็นบุญกุศล บุญกุศลมันเป็นเรื่องของใจ เรื่องของเจตนา เรื่องของความคิด เรื่องของเจตนาภายในขึ้นมา อันนั้นเป็นบุญกุศล และบุญกุศลนี้สร้างตัวขึ้นมา เห็นไหม สร้างตัวจนเราประพฤติปฏิบัติได้ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติไม่ได้ เราก็คิดแต่เราทำทานไป คนให้ทานไปให้ทานไป ใจก็พัฒนาขึ้นมาส่วนหนึ่ง คือส่วนที่ว่อ่อนควรแก่การงาน แต่ไม่ทำการงาน เห็นไหม

คนเราทำสมาธิขึ้นมา ทำความสงบของใจขึ้นมา ถ้าไม่วิปัสสนามันก็เสื่อมไป หามานะ หาของหาเครื่องอาหารมาแสนทุกข์แสนยาก แต่ไม่ปรุงให้มันสุกด้วยไฟขึ้นมาให้เป็นอาหารที่ได้กินขึ้นมา แต่เราปล่อยให้มันเน่าให้มันเสียไป

นี่ก็เหมือนกัน ใจมันควรแก่การงาน ควรโอกาสแก่การงาน ควรจะประพฤติปฏิบัติ ควรจะวิปัสสนา ควรจะหันเข้ามาพิจารณาของเรา ให้มันดูเรื่องของความตาย เห็นไหม เราต้องตายแน่นอน เวลาความตายให้มันสดสังเวชขึ้นมา สดสังเวชขึ้นมาแล้วย้อนกลับขึ้นมา ใจมันสงบขึ้นมา สงบขึ้นมามันเป็นพื้นฐานขึ้นมา มันจะปล่อยสิ่งต่างๆ มันปล่อยได้

ถ้าไม่คิดถึงความตาย มันจะคิดไปตามอำนาจของมัน คนเราไม่เคยตาย ปรารถนาตลอดไป อยากเป็นต่างๆ อยากมีอยากเป็น อยากต่างๆ อย่างที่คิด แล้วก็แสวงหาสิ่งนั้น แล้วก็ต้องวิ่งตามสิ่ง

นั่นไป ความคิดของเราหลอกเราชั้นหนึ่ง เราก็ไม่รู้ ความคิดอันนี้หลอก ถ้าผู้ที่ปฏิบัติจะเห็นว่า ความคิดอันนี้หลอก นี่มันเป็นอนิจจัง

สิ่งที่เป็นอนิจจัง มันเป็นสิ่งแปรปรวนด้วย มันเป็นอนิจจังของตัวเองด้วย แล้วมันเป็น สมมุติในหัวใจด้วย เพราะมันคิดตามที่ว่ามันคิดตามอำนาจของมัน จริงหรือไม่จริงก็ยังไม่รู้ ขอให้ ได้คิดก่อน นี่มันหลอกเราส่วนหนึ่ง แล้วเราก็เชื่อมั่น พอเชื่อมั่นแล้ว เราก็ทำไป

โลกนี้แสวงหากันไป อยากแล้วไม่สมความปรารถนาก็ยังอยากไป แล้วก็แสวงหากันไป ตั้ง เป้าแล้วพยายามทำให้ได้ตามอำนาจของกิเลสพาไป สิ่งนั้นหมุนไปทางโลก เราโดนหลอกแล้วเรา ก็ต้องเหนื่อยซ้ำออกไปเหมือนกัน

แต่ขณะที่เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราพยายามเอาเวลาของเรา เห็นไหม เวลาที่ล่วงไปๆ เรา เอามาประพฤติปฏิบัติ ให้มีเวลาของเรา ถ้ามีเวลาของเรา เวลาสืบต่อขึ้นมา มันเป็นปัจจุบัน ปัจจุบัน เพราะมีสติอยู่ในปัจจุบันนี้ เวลานี้ให้มันเคลื่อนไป เราไม่ได้ภาวนาเอาอนาคต เราไม่ได้ภาวนาเอา ๕ นาที ๑๐ นาทีว่าเราทำได้ขนาดไหน แต่เราเอาปัจจุบันที่ให้อำนาจมันสงบอยู่

ถ้าใจมันสงบอยู่ มันมีความพอใจ อันนี้มันเป็นปัจจุบัน สิ่งที่เป็นปัจจุบัน เห็นไหม มันเป็น ปัจจุบัน มันจะเห็นสิ่งต่างๆ คนเคลื่อนไหวอยู่ คนวิ่งอยู่ คนทำงานอยู่ มันจะเห็นภาพอะไรไม่ ชัดเจนหรอก แต่ถ้าคนหยุดได้ มันจะเห็นภาพนั้นชัดเจน เราสงสัยสิ่งใดเราก็นิ่งแล้วเราก็ดูภาพ นั้นว่าภาพนั้นจริงหรือไม่จริง

ใจก็เหมือนกัน ถ้ามันหยุดนิ่งขึ้นมา มันเห็นขึ้นมาได้ เห็นขึ้นมาได้ด้วยอำนาจจิต ถ้า เห็นไม่ได้ คนเราไม่เห็นกาย มันวิปัสสนาแล้วมันวิปัสสนาไม่ได้ ไม่เห็นกาย ทำกายไม่ได้ มันก็ หมุนเวียนไปอย่างนี้ มันหมุนเวียนไป เห็นไหม หายอาหารมาแล้วทำให้สึกไม่ได้ วิปัสสนาไม่ได้ มันก็เป็นความเสื่อมไป

ความเสื่อมไปนะ เสื่อมขึ้นมาบ่อยครั้งเข้า เจริญแล้วเสื่อม เจริญแล้วเสื่อมจนกว่าเราจะทำ ให้มันคงที่ได้ แล้วพยายามค้นคว้าให้ได้ ต้องทำได้ เรามีอำนาจจิต ถ้าเราไม่มีอำนาจจิต เรา จะไม่สนใจ ใจนี้จะไม่ละเอียดย้อน ละเอียดย้อนหมายถึงว่ามันค้นคว้าสิ่งที่เป็นภายในใจ

เราละ สายตาของเรามองเห็นภาพแต่ภายนอกใช่ไหม? เครื่องยนต์กลไกต่างๆ สิ่งของต่างๆ ที่เราเห็นไป เราสามารถซ่อมแซมได้ แก้ไขได้ แต่ไม่มีใครย้อนกลับเข้ามาเห็นสภาวะภายใน

สภาวะใจของเรา สภาวะทุกข์ในหัวใจของเรา ถ้าคนมันสนใจสิ่งนี้ สนใจย้อนกลับเข้ามา คนนั้นมีความฉลาดแล้ว มีความฉลาดเพราะว่าเพราะค้นคว้าสิ่งที่เป็นนามธรรม

สิ่งนี้เป็นนามธรรมแต่ให้คุณค่าตลอดไป เพราะมันเป็นสสาร มันเป็นสิ่งที่มียู่ ชาติรู้นี้มีอยู่นะ ชาติรู้นี้เป็นนามธรรมแต่มีอยู่ แล้วเกิดตายเกิดตายตลอดไป เพราะมันเป็นนามธรรม มันเข้ากับสิ่งใดก็ได้ คิดถึงเครื่องยนต์กลไก เราก็คิดถึงภาพนั้นขึ้นมาในหัวใจ คิดถึงสิ่งใดก็เป็นภาพนั้นสิ่งใด

ใจก็เหมือนกัน ปรารถนาสิ่งใดไม่ปรารถนาสิ่งใดมันก็เข้าไปสิ่งนั้น แล้วมันไปจุดเห็นใหม่ มันไปเกิด มันไปปฏิสนธิในวิญญูณ ในความเห็นอันนั้นเกิดเป็นสิ่งใดก็ได้ มันเป็นนามธรรมด้วย แต่มันเป็นสิ่งที่ร้ายกาจมาก เป็นนามธรรมแต่มีความทุกข์มาก ยึดมันถือมันในหัวใจแล้วให้ความทุกข์มากกับเรา เพียงแต่เราเกิดเป็นมนุษย์ เรามีร่างกาย ร่างกายนี้เราต้องรักษามัน เห็นไหม ต้องจูนเจือมันตลอดไป

เวลามีความสุขทางกาย เห็นไหม การกินอิ่มนอนหลับนี่เป็นความสุขทางกาย สุขทางกายนี้หาอาหารให้มัน มันพอเป็นไปได้ แต่มันก็เสื่อมสภาพไปโดยธรรมชาติของมัน แต่เรื่องของหัวใจ มันต้องกินนามธรรม เห็นไหม กินบุญกุศล กินความพอใจของมัน

ความพอใจ เห็นไหม เป็นบาปอกุศลก็ได้ ถ้าคนเจตนา คนที่มีความคิดเป็นบาปอกุศล มันพอใจในการทำบาปไป พอใจทำบุญกุศลไป จิตที่เป็นกุศลขึ้นมา จิตที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต ต้องหาสิ่งที่มีมันเป็นประโยชน์กับตัวเอง นั่นนะมันกินสิ่งนี้ พอใจ ว่าสิ่งที่พอใจเป็นความสุขความพอใจ

บุญคือความสุขความพอใจของใจ แต่ความพอใจ บุญกับบาป แล้วเป็นกุศลกับอกุศล คนที่เป็นอกุศลนะ คนทำชั่วง่ายทำความชั่วตลอดไป ทำความดียาก คนทำความดีง่ายจะทำความชั่วยาก มันแบ่งแยกกันออกไป มันแยกกันออกไปแล้วแต่สายเดินของใจนั้น ใจนั้นจะมีอำนาจวาสนาของใจนั้น พัฒนาเข้ามามันจะเห็นเข้ามาจากภายใน

ถ้าไม่มีอำนาจวาสนาจะไม่มีความคิดสิ่งนี้ จะไม่มีการดำรงสิ่งนี้ กำหนดพุทโธ พุทโธ พุทโธ ขึ้นมาเพื่อให้ใจสงบ ใจสงบขึ้นมามันมีความสุขมีความร่มเย็นของใจขึ้นมา แล้วกำหนดพุทโธ พุทโธ เราจะมาเสียเวลาไปทำไม เราทำงานสิ่งอื่นเราได้ประโยชน์ขึ้นมา กำหนดพุทโธเราไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย

จะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย ความคิดของฝ่ายบาปอกุศล เห็นใหม่ แต่ถ้าคนคิดเป็นกุศล ขึ้นมา เวลาเบื่อน่ายในชีวิต คนเฒ่าคนแก่ เห็นใหม่ เวลาช่วงคนเฒ่าคนแก่ เวลามันเบื่อน่าย ทำไมมันมืดค่ำช้าแท้ๆ นั่นนะเวลามันเบื่อน่ายมันเบื่อน่ายอย่างนั้น แต่ถ้าเอาสิ่งนั้นมากำหนด พุทโธ อยู่กับปัจจุบัน พุทโธ พุทโธตลอดไป มันจะเป็นอะไรไป มันก็เป็นความอยู่ของเรา เห็นใหม่ ใจเราไม่เบื่อน่าย มีเครื่องอยู่มีเครื่องอาศัย มันมีเครื่องเกาะอาศัย

เครื่องเกาะเครื่องอาศัยอันนั้นเป็นบุญกุศล อันนั้นเป็นสิ่งที่นามธรรมมันมีหลักยึด พอมีหลักยึด เวลามันไป มันไปพร้อมกับสติสัมปชัญญะ จะไปไหนก็ได้ถ้าเรามีพุทโธ เรามีความรู้สึก ตัวอยู่ จะอะไรเกิดขึ้นมา เราจะตัดสินสิ่งนั้นได้ เราจะมีปัญญาแก้ไขสิ่งนั้นได้ เพราะอะไร?

เพราะเรามีสติสัมปชัญญะ สิ่งที่มีสติสัมปชัญญะคือระลึกตัวอยู่ตลอดเวลา จิตกำหนด พุทโธ พุทโธเข้ามา มันจะรู้ตัวตลอดเวลา อะไรเกิดขึ้นมามันก็ไม่ตกใจไปกับสิ่งนั้น สิ่งนี้แปรสภาพโดยธรรมชาติ

เวลาเราพิจารณา เวลาเราทำคำบริกรรมไป เราไม่ต้องการเวลา แต่เวลามันก็ลื่นกินเรา ต่างหาก มันลื่นกินเพราะว่าวันเวลาที่ได้มาคือชีวิตเราเสียไป สิ่งที่เราเสียไปนั้นมันเป็นสิ่งที่เราเสียไปไม่เป็นประโยชน์

แต่กำหนดพุทโธ พุทโธ มันเป็นประโยชน์ขึ้นมา เวลาที่เป็นเวลา ความสงบของใจก็เป็น ความสงบของใจต่างกัน แต่ที่อาศัยสิ่งที่สื่อความหมายกันว่าทำได้กินาที ทำได้กี่ชั่วโมงแล้วมัน สงบเข้ามา จิตสงบขึ้นมาอันนั้นเป็นหลักของใจ

ถ้าพูดถึงทำได้ขนาดนี้ เวลาตายไปมีสติสัมปชัญญะนะ เกิดเป็นพรหมแน่นอน เราทำบุญ กุศลกันนี้เพื่อเกิดบนสวรรค์ แต่พูดถึงนักปฏิบัติแล้ว เราต้องเกิดเป็นมนุษย์ๆ มนุษย์เพื่ออะไร? เพื่อ สร้างบุญกุศล เห็นใหม่ ภพชาติหนึ่งสร้างบุญกุศลขึ้นมา สะสมขึ้นมาบุญกุศล ให้จิตนี้อินทรีย์มัน แก่กล้าขึ้นมา มันแก่กล้ามันรับรู้สิ่งต่างๆ แล้วมันสะสมไป บุญกุศลมันแก่กล้าขึ้นมา มันจะเข้าใจ สิ่งนั้น แล้วมีโอกาสขึ้นมาในวิปัสสนา

ในวิปัสสนาแก้ไขเรื่องนามธรรม แก้ไขเรื่องของใจ ปลดเปลื้องเรื่องของใจ เรื่องของติด ภาระนะ ตักกายทิฐิ ทิฐิความเห็นผิด เห็นผิดว่าสิ่งต่างๆ นี่เป็นของเรา จิตได้ดำเนินต้องเป็นแบบ

นั่น ของเกิดมากับเรา ของอยู่ในมือเรา มันต้องเป็นของเราแน่นอน แล้วความรู้สึกนี้เป็นของเรา ทำไมไม่เป็นของเรา?

แต่เวลาวิปัสสนาไปแล้วมันจะปล่อยหมดเลย มันก็เป็นของเราโดยธาตุ แต่ไม่ได้เป็นของเราโดยความสมมุติ สิ่งที่เป็นสมมุติเกิดขึ้นมา ขั้นนี้เป็นสมมุติ ธาตุคือสิ่งที่มันเป็นไป เห็นไหม มันจะเป็นของเราๆ ถ้ามันสละสิ่งต่างๆ มันถึงจะเป็นของเรา

เราไม่ได้สละอะไรเลย สละทานขึ้นมานี้ก็เป็ันทานบุญกุศลส่วนหนึ่ง เป็นเรื่องของทาน เห็นไหม มีสติปกติขึ้นมารักษาใจ สละอารมณ์ สละความอิสรเสรีภาพ มันคิดโดยเสรีภาพนี่คือใจของเรา มโนกรรมมันไม่ผิด เราคิดของเราออกไป คิดอะไรก็ได้คิดออกไป มีสติมากำกับ เห็นไหม มโนกรรมเกิดขึ้นมา สติบริสุทธ์เข้ามา แล้วมีวิปัสสนาเข้ามา มันมีการสละออกเป็นสิ่งต่างๆ นามธรรมมีการสละออก มันถึงเป็นผลขึ้นมา มันถึงจะเป็นความหลุดพ้นออกไป ถึงจะเป็นของเรา

ของเราเพราะเราสละออกต่างๆ เราสละสิ่งที่เป็นความสกปรกโสภณ สิ่งที่มีความยูหะในหัวใจออก แต่ถ้าเราไม่ได้สละสิ่งนี้ออก เราจะไม่เป็นอิสระได้

จะไม่เป็นของเราเพราะกิเลสมันอยู่กับหัวใจ กิเลสมันควบคุมใจแล้วมันอาศัยสิ่งนี้อยู่ได้อำนาจของมัน แล้วผูกมัดมันไปตามประสามัน นี่ย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับเข้ามา ทำสิ่งนี้ได้

การเกิดเป็นมนุษย์มีสมบัติอันประเสริฐๆ ตรงนี้ ประเสริฐเพราะเราเอาสิ่งนี้มาแก้ไขให้ไม่เกิดอีก ถ้ายังต้องเกิดอีกยังมีความทุกข์ตลอดไป ทุกข์อันนี้มนุษย์เราทำได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นมนุษย์ เจ้าชายสิทธัตถะเป็นมนุษย์ พระสารีบุตรก็เป็นมนุษย์ ทุกองค์ที่สิ้นไปเป็นมนุษย์

เราก็เป็นมนุษย์อยู่ เราถึงสนใจสิ่งนี้ไง เราถึงมีสิ่งก้าวเดิน อย่าคิดว่ามันเป็นสิ่งที่เหลือบ่ากว่าแรงนะ มันเป็นเรื่องที่ใหญ่โตมาก เราไม่มีกำลัง เราทำไม่ได้ มันจะท้อถอย

ไม่ต้องสิ่งนั้น เราทำได้หมด ในเมื่อเรามีหัวใจ หัวใจมันแก้ไขได้ งานต่างๆ เรายังแบกหามได้เลย แล้วงานของใจทำไมเราปลดเปลื้องใจของเราไม่ได้? ถ้าเราปลดเปลื้องใจของเรา เราต้องทำได้ ทำได้ ทุกๆ คนทำได้ ต้องมีอำนาจวาสนา เอวัง